

Ганна ДУДНІК,

orcid.org/0000-0002-7229-9318

старший викладач кафедри теорії та практики галузевого перекладу

Херсонського національного технічного університету

(Херсон, Україна) pourfemme79@gmail.com

ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ НА АНГЛІЙСЬКУ МОВУ

Фразеологізми є однією з найпоширеніших категорій у художній літературі, але залишаються одними з найскладніших для перекладу. Це відкрита система, яка постійно поповнюється новими одиницями, тому заслуговує ретельного дослідження.

Багато як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, зокрема К. Krohn, S. Fiedler, Ch. Ferdinando, A. Naciscione, S. Glucksberg, В. В. Виноградов, І. А. Бородянський, Р. П. Зорівчак, ретельно досліджували фразеологізми та питання перекладу фразеології у своїх наукових доробках. Так, видатний академік В. В. Виноградов вважав, що найкращий та найточніший переклад фразеологізму – це переклад фразеологізму фразеологізмом. Саме такий адекватний переклад забезпечує рівноцінну відповідність у відтворенні ФО.

Метою наукової розвідки є вивчення особливостей перекладу англійських фразеологізмів українською мовою.

У статті розглянуто труднощі перекладу англійських фразеологізмів українською мовою, здійснено спробу вивчення комплексу проблем, пов'язаних із перекладом фразеологічних одиниць. Це насамперед невідповідність змістового плану плану висловлювання, а також наявність ФО, що нині не є зафіксованими і живляються лише певними соціальними групами.

Також запропоновано різноманітні прийоми перекладу англійських фразеологізмів, зокрема фразеологічний та нефразеологічний способи перекладу. Перший передбачає використання у тексті перекладу абсолютного еквіваленту або приблизного фразеологічного відповідника. Другий передає ФО за допомогою лексичних засобів і використовується лише тоді, коли не існує відповідних фразеологічних еквівалентів чи аналогів у мові перекладу. Особлива увага приділяється безпосередньо методам перекладу безеквівалентної лексики, зокрема калькуванню, описовому перекладу, транскрипції та транслітерації.

Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що для досягнення адекватності та еквівалентності перекладач має відчувати образність тексту, передати її мовними засобами рідної мови, віднайти особливі риси ідіостилю автора та майстерно відтворити їх у перекладі. Також потрібно враховувати всю багатопланову структуру твору, зокрема єдність ідей та образів, забезпечити відповідність на лексичному, синтаксичному та стилістичному рівнях.

Ключові слова: *фразеологізм, переклад, еквівалентність, адекватність, засоби перекладу, калькування.*

Hanna DUDNIK,

orcid.org/0000-0002-7229-9318

Senior Lecturer at the Department of the Theory and Practice of the Field Translation

Kherson National Technical University

(Kherson, Ukraine) pourfemme79@gmail.com

THE CHALLENGES OF THE TRANSLATION OF PHRASEOLOGICAL UNITS INTO ENGLISH

Phraseological units are one of the most widely used in the fiction, but they still remain some of the most difficult units to translate. These form the open system that is being constantly enlarged by new phrases and therefore deserve thorough research.

Many native and foreign scientists, including K. Krohn, S. Fiedler, Ch. Ferdinando, A. Naciscione, S. Glucksberg, V. V. Vinogradov, I. A. Borodyansky, R. P. Zorivchak researched phraseological units and issues of phraseology translation in their scientific works. In particular, a prominent linguist V. V. Vinogradov considered the translation of a phraseological unit by a phraseological unit the best and the most adequate.

The objective of this article is to study the peculiarities of the translation of English phraseological units into the Ukrainian language.

The article considers the difficulties of translation of English phraseological units into the Ukrainian language, attempts to research a range of problems involved with the translation of phraseological units. These include the discrepancies between the content and utterance plans, as well as the existence of phraseological units that are still not recorded and are used only by certain social groups.

Also various methods of translation of phraseological units are analyzed, in particular phraseological and non-phraseological ways of translation. The former involves using the absolute phraseological equivalent or the relative phraseological equivalent in the text of translation. The latter renders phraseological units with the help of lexical means and is used only when there are no relevant phraseological equivalents in the translation language. Special attention is paid to ways of rendering culture-specific vocabulary, including loan translation, description translation, transcription and transliteration.

Summing up we can state that to ensure the adequacy and equivalency of the translation the translator has to feel the images of the text, render them with the help of language means of the mother tongue, discover the peculiarities of the author's idiosyncrasy and skillfully reveal them in the translation. Also it is necessary to take into account all the multi-layered structure of the text, the unity of the ideas and images in particular, insure equivalency on the lexical, syntactical and stylistic levels.

Key words: *phraseological unit, translation, equivalence, adequacy, ways of translation, loan translation.*

Постановка проблеми. Одним із засобів пізнання навколишнього середовища та світу є фразеологічні одиниці (далі – ФО). Саме ця мовна конструкція є однією з найпоширеніших у художній літературі, але водночас є однією з найскладніших для перекладу. ФО сприяє формуванню мовної картини світу, а також відіграє ключову роль у створенні нових знань та усталенні концептуальної картини світу у свідомості людини загалом. ФО також є однією з рис ідіостилю автора, тому заслуговує ретельного дослідження. Загалом фразеологічний фонд будь якої мови не є сталим, це відкрита система, яка постійно поповнюється новими афоризмами, цитатами з художніх творів, наукових публікацій тощо.

Аналіз досліджень. Сучасні перекладознавці ретельно досліджують труднощі, з якими стикаються перекладачі намагаючись досягти максимального розуміння в процесі міжкультурного діалогу. Це можливе лише за врахування лінгвістичних та культурологічних особливостей мови оригіналу, невід'ємною частиною якої є ФО. Найбільші труднощі під час перекладу виникають саме в ході відтворення ФО, отже, їх вивченню традиційно приділяється багато уваги. Багато як вітчизняних так і зарубіжних науковців ретельно досліджували фразеологізми. Зокрема, K. Krohn, S. Fiedler, Ch. Ferdinando, A. Naciscione, S. Glucksberg вивчали компонентну структуру фразеологічних одиниць, їх семантику та синтаксичну роль у реченні. Щодо стосується східноєвропейської традиції, то Н. М. Амосова, О. В. Кунін та Н. М. Сидякова досліджували ФО в англійській мові, а К. Н. Мізін – у німецькій мові.

І. А. Бородянський та Р. П. Зорівчак теж досліджували питання перекладу фразеології у своїх наукових доробках. Проте проблема перекладу ФО досі залишається актуальною. Значна частина ФО зафіксована у словниках, але існують такі, що нині не є зафіксованими і вживаються лише певними соціальними групами. Ще одна складність зумовлена тим, що змістовий план часто-густо не відповідає плану висловлювання, і саме це

надає ФО гнучкості та глибини висловлювання. Через замкнутий мікроконтекст ФО, який включає також асоціативно-семантичні зв'язки, марно намагатися утворити стійке словосполучення в мові перекладу шляхом використання методу вільного підбору слів та поєднання їх згідно зі стандартними правилами граматики, тому проблема перекладу фразеологізмів потребує більш ретельного дослідження.

Мета статті полягає у вивченні особливостей перекладу англійських фразеологізмів українською мовою.

Об'єкт дослідження становлять англійські фразеологізми. Предметом дослідження є особливості перекладу фразеологізмів фразеологічними та нефразеологічними засобами перекладу.

Виклад основного матеріалу. Застосування перекладацького підходу у вивченні фразеологічних одиниць в англійській та українській мовах дає змогу порівняти компонентний склад фразеологізмів, знайти найбільш точний варіант відтворення фразеологічної одиниці та зіставити шляхи образного мислення, притаманного конкретному народу.

Видатний академік В. В. Виноградов вважав, що найкращий та найточніший переклад ФО – це переклад фразеологізму фразеологізмом. Саме такий адекватний переклад забезпечує рівноцінну відповідність у відтворенні ФО. На жаль, не завжди можливо зробити адекватний переклад ФО фразеологізмом, тому що в мові перекладу може не існувати зафіксованого рівнозначного відповідника взагалі або він є, але не відповідає стилістичним вимогам (Виноградов, 2001: 185).

Проаналізувавши низку ФО з лексикографічних джерел і творів англійської художньої літератури, можемо виділити два основні способи перекладу порівняльних зворотів, такі як фразеологічний і нефразеологічний. Перший передбачає використання у тексті перекладу сталих одиниць з різним ступенем наближеності до ФО оригіналу: від повного й абсолютного еквіваленту до приблизного фразеологічного відповідника. Нефра-

зоологічний переклад передає ФО за допомогою лексичних засобів. Його використовують лише тоді, коли не існує відповідних фразеологічних еквівалентів чи аналогів у мові перекладу. Розглянемо перекладацькі прийоми, що дають змогу зробити адекватний переклад ФО на англійську.

Фразеологічними засобами вважають переклад повними та частковими еквівалентами. Повним фразеологічним еквівалентом найчастіше перекладаються ФО інтернаціонального характеру, які з'явилися на основі біблійних і літературних сюжетів, міфів, історичних фактів. Наприклад, *the Golden Age* – *Золотий вік*, *Judas kiss* – *поцілунок Юди*.

Застосування повного еквіваленту можливе лише за умови відсутності компонентів національно-специфічних реалій чи символів. Щодо повної еквівалентності, то вона можлива лише за наявності адекватності ФО перекладу ФО оригіналу щодо образності та форми вираження, при цьому відповідники мають однакове значення, образність, лексичний склад, граматичну структуру та стилістичну конотацію. Наприклад, *Old Barley might be as bold as the hills* – *Старий Барлі міг бути старим як світ*.

Часто є декілька варіантів перекладу одного й того ж фразеологізму. Наприклад, *to go out altogether*; *like a candle* можна перекласти як *розтанути зовсім*, як *свічка* або *зійти нанівець*, як *свічка*. Відрізняються вони лише стилістичними, а іноді й смисловими відтінками. Вибір кожного з них зумовлений контекстом, але головним чином індивідуальністю перекладача.

Частковий фразеологічний еквівалент має образну основу або метафоричність, яка відрізняється від оригіналу. Слід зауважити, що через відмінності компонентного складу еквівалентів цього типу можливі відмінності емоційно-експресивної конотації. Англійській фразеологізм може мати декілька еквівалентів у мові перекладу. У цьому разі викладач має проаналізувати низку вибірових фразеологічних еквівалентів та вибрати оптимальний варіант, який найточніше передає стилістику мови оригіналу. Наприклад, *to put wool over people's eyes* можна перекласти як *напускати туману*, *пускати пил у вічі*, *дим пускати в очі*, *замазувати очі*, *водити за ніс* або навіть у дурні пошити, а *to get nothing for one's pains* має багато варіантів перекладу, зокрема *піймати облизня*, *пошитися у дурні*, *залишитися з носом*.

Суто лексичний переклад застосовується тоді, коли ФО оригіналу не має еквівалентного ФО в мові перекладу і може позначатися лише словом. Такий метод використовується під час перекладу

ФО, у яких у мові перекладу існують слова-синоніми. До цієї категорії ФО належать насамперед ідіоми – сталі вислови, які позначають поняття чи предмети. Іноді смисловий зміст ФО може бути переданий вільним словосполученням.

Найбільші труднощі виникають під час перекладу ФО, які не мають словникових відповідників у мові перекладу. Для відтворення безеквівалентної лексики перекладач має застосовувати перекладацькі трансформації, тобто спеціальні прийоми, які використовуються для досягнення перекладацької еквівалентності за суворого дотримання норм мови перекладу (Бархударов, 1975: 190). Якщо ФО оригіналу не мають усталених фразеологічних еквівалентів, застосовується безеквівалентний переклад. Це найпоширеніший засіб перекладу, адже в англійській мові існує багато ФО, які не мають жодних відповідних еквівалентів в українській мові. Перекладати такі ФО надзвичайно важко, адже потрібно не лише мати достатньо знань та навичок, але й бути дуже обережним, щоб уникнути буквалізму. Найпоширенішими методами перекладу безеквівалентних ФО є калькування та описовий переклад.

Використовуючи метод калькування, як правило, перекладач зберігає семантичні, граматичні та стилістичні особливості у мові перекладу. Калькування доцільне, якщо образ створеного еквівалента легко сприймається читачем. Цей метод дає змогу перенести безеквівалентну фразеологію в мову перекладу за максимально повного збереження семантики оригіналу. Перевагою калькування є те, що таким чином зберігається у мові перекладу унікальний образ англійського фразеологізму. Для цього використовується дослівний переклад без посилань або із посиланнями (примітками). Іноді доцільно доповнювати зміст контексту етимологією того чи іншого фразеологізму з додаванням примітки.

After this memorable event, I went to the hatter's, and the bootmaker's, and the hosier's, and felt rather like Mother Hubbard's dog whose outfit required the services of so many trades – *Після цієї достопам'ятної події я побував у капелюшнику, у шевця, у торгівця білизною, відчуваючи себе, наче той собака матінки Габард, одяганку якому виготовляло так багато майстрів (Матінка Габард – персонаж відомих англійських дитячих віршиків, яка у різних майстрів скуповувала одяг для свого собаки).*

Необразний, або пояснювальний, переклад використовується у тих випадках, коли в українській мові не існує еквівалентів для передачі образності ФО.

“Oh!” said Mr. Jagers, turning to the man, who was pulling a lock of hair in the middle of his forehead, like the Bull in Cock Robin pulling at the bell-rope; “your man comes on this afternoon”.

– Ага, – зауважив містер Джегерс, переводячи погляд на відвідувача, що смикав себе за чубчик на лобі, немов той бичок з дитячої пісеньки за мотузку дзвоника.

На жаль, описовий переклад зазвичай приводить до втрати образності і виразності. За описового перекладу доводиться поступатись лаконічністю та мальовничістю, які так притаманні ФО, проте, як і калькування, описовий переклад передбачає створення нового оригінального перекладу. Звісно, відтворення авторських фразеологізмів викликає певні труднощі. Щоб адекватно відтворити той чи інший ФО, важливо брати до уваги не лише особливості переносного вживання фразеологізму і характер стилістичного прийому, але й мовленнєву характеристику персонажа, фразеологічний контекст та його стилістичний малюнок.

Серед недоліків транскрипції і транслітерації слід назвати можливість появи в тексті перекладу незвичних або малозрозумілих слів, що ускладнюють розуміння тексту або приводять до неправильного трактування певних понять.

Висновки. Отже, відтворення фразеологічного рівня є надзвичайно важливим під час пере-

кладу. Фразеологізми забезпечують зв'язність тексту, надають експресивності, завдяки яким текст набуває цілісності та емоційної забарвленості. Традиційно, згідно з лінгвістичними теоріями перекладу, завдання перекладача полягає в тому, щоб максимально точно передати текст оригіналу мовою перекладу. При цьому, як зазначає видатний лінгвіст Л. С. Бархударов, «під час перекладу неминучі втрати, тобто наявна неповна передача значень» (Бархударов, 1975: 195). Сучасні перекладознавці вважають головною метою перекладу не заміну мови, а «знаходження мовної спільності, прорив бар'єрів у суспільній свідомості, доступ до способів мислення і вираження, поширення думок і образів у властивій, органічній для них формі» (Радчук, 2004: 170). Перекладаючи художній текст, для досягнення адекватності й еквівалентності перекладач має відчувати образність тексту, передати її мовними засобами рідної мови, віднайти особливі риси ідіостилю автора та майстерно відтворити їх у перекладі. Також потрібно враховувати всю багатшарову структуру твору, зокрема єдність ідей та образів, забезпечити відповідність на лексичному, синтаксичному та стилістичному рівнях, щоби будь-який текст завдяки перенесенню усіх параметрів у нове мовно-культурне середовище отримав повноцінне «друге життя».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода) : монографія. Москва : Международные отношения, 1975. 240 с.
2. Виноградов В. В. Введение в переводоведение: общие и лексические вопросы : монографія. Москва : Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. 224 с.
3. Влахов С. И., Флорин С. П. Непереводимое в переводе : учебное пособие. Москва : Международные отношения, 1980. 343 с.
4. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія : монографія. Львів : Вища школа, 1983. 175 с.
5. Коптілов В. В. Першотвір і переклад. Проблеми сучасного українського художнього перекладу. Роздуми і спостереження : монографія. Київ : Дніпро, 1972. 215 с.
6. Радчук В. Д. Протей чи Янус. *Vsesvit*. 2004. № 7–8. С. 168–177.

REFERENCES

1. Barchudarov L. S. Yazyk i perevod (Voprosy obshey i chastnoy teorii perevoda): monographiya. [Language and translation]. M.: Mezhdunarodnyye otnosheniya, 1975. 240 p. [in Russian].
2. Vinogradov V. V. Vvedeniye v perevodovedeniye: obshyye i leksicheskiye voprosy: monographiya. [Introduction into translation: general and lexical issues]. M.: Izdatelstvo instituta obshhego srednego obrazovaniya RAO, 2001. 224 p. [in Russian].
3. Vlahov S. I., Florin S. P. Neperevodimoye v perevode: uchebnoye posobiye. [Non-translatable issues in translation]. Moskva: Mezhdunarodnyye otnosheniya, 1980. 343 p. [in Russian].
4. Zorivchak R. P. Fraseologichna odynyts'a yak perekladoznavcha kategoriya: monographiya. [A phraseological unit as a translation category]. L'viv: Vysha shkola, 1983. 175 p. [in Ukrainian].
5. Koptilov V. V. Pershotvir i pereklad. Problemy suchasnogo ukrains'kogo khudozhn'ogo perekladu. Rozdumy i sposterezhenn'a: monographiya. [The original text and the translation. The problems of the contemporary Ukrainian translation. Contemplations and observations] Kyiv: Dnypro, 1972. 215 p. [in Ukrainian].
6. Radchuk V. D. Proterey chy Yanus. [Proterey or Yanus]. *Vsesvit*. 2004. № 7–8. P. 168–177 [in Ukrainian].